

New Masters on Tour 2021 | 2022

Het Concertgebouw
Kleine Zaal
14 november 2021
Aanvang 15:15 uur

Ingenium Trio

András Moldoványi, piano (Hongarije)

Ke Li, viool (China)

Mátyás Hotzi, cello (Hongarije)

Franz Schubert
(1797-1828)

Sonatensatz in Bes, D. 28

Pjotr Iljitsj Tsjaikovski
(1840-1893)

Trio voor piano, viool en cello in a kl. t., opus 50
Pezzo elegiaco - Moderato assai – Allegro giusto
Tema con variazioni

Toelichting programma 14 november 2021 15:15 Het Concertgebouw Amsterdam

Joseph Haydn komt de eer toe de grondlegger van het klassieke pianotrio te zijn. Toch deed hij niets anders dan voortborduren op de barokke sonate en triosonate waarin een of twee solo-instrumenten zich begeleid weten door een basso continuo bestaande uit een akkoordinstrument en een bas. Het was wel de aanzet voor een verdere verzelfstandiging van de drie instrumenten die zich doorzette in het werk van Mozart en vooral Beethoven waardoor het pianotrio een zelfstandig genre naast het strijkkwartet werd. Elke zichzelf respecterende componist schreef vervolgens wel een pianotrio. Zo gaf schreef Schubert zijn eerste proeve in de sonatevorm op deze wijze voor strijkers en piano. En zo leverde Sergej Rachmaninoff met zijn eerste pianotrio een mooi inkijkje af aangaande zijn bewondering voor Pjotr Iljitsj Tsjaikovski en diens Pianotrio in a.

Franz Schubert gaf al jong blijk van een groot muzikaal talent. Al op achtjarige leeftijd viel hij op vanwege zijn immense zangtalent. Vandaar ook dat hij werd aangenomen op het internaat van de Wiener Sängerknaben waar hij tot zijn stembreuk bleef. Daar kreeg hij ook harmonie- en compositielessen van Antonio Salieri die er hofkapelmeester was. Ook nadat Schubert het internaat op 15-jarige leeftijd verliet, bleef Salieri de jonge parel kosteloos les geven. In 1812, kort nadat hij de school achter zich had gelaten, zette hij zich voor het eerst aan een compositie voor strijkers en piano. Het pianotrio zou vooral een oefening in de sonatevorm zijn, en verder dan een eerste deel in sonatevorm kwam Schubert ook niet.

Waarom Schubert het werk nooit vervolgde met meerdere delen is onbekend.

Schubert was goed bekend met de klassieke voorbeelden van Haydn en Mozart en ook het werk van Beethoven was hem niet onbekend. Vanuit die inspiratie schreef hij de **Sonatasatz D 28** in een sonatevorm die verder strekt dan louter een academische oefening. Het lyrische materiaal heeft zeker al de sfeer van de latere Schubert van de grote pianotrio's D 898 en D929 die hij vijftien jaar later zou schrijven en ook in zijn behandeling van de vorm toont hij een opmerkelijk meesterschap. Vandaar dat deze enkele Sonatasatz zijn plek vond in het pianotriorepertoire

Dat Schubert in de traditie van de Weense klassieken zou stappen en het pianotrio aandacht zou geven, lag in de lijn der verwachtingen. Dat ook Pjotr Iljitsj Tsjaikovski aan het einde van de negentiende eeuw een belangwekkende bijdrage aan het genre leverde was verrassender. 'Ik kan de combinatie van viool, cello en piano niet uitstaan', schreef Pjotr Iljitsj Tsjaikovski in 1880 nog aan zijn beschermvrouwe Nadezjda von Meck nadat zij hem had gesuggereerd een trio te schrijven. 'Ik vind dat de timbres van deze instrumenten niet versmelten... ik beschouw het als een marteling om te luisteren naar een pianotrio. De piano kan alleen maar efficiënt zijn in drie situaties: solo, samen met een orkest of op de achtergrond als een begeleidingsinstrument.' Zo verklaarde de componist waarom het pianotrio in Rusland nog geen wortel had geschoten als genre dat het strijkkwartet naar de kroon stak.

Een jaar later schreef Tsjaikovski schoorvoetend aan Von Meck: 'Ik heb het begin van een trio geschreven. Ik weet niet of het succesvol wordt en of ik het afmaak, maar ik doe mijn best.' De aanleiding voor Tsjaikovski's omslag en zijn streven zichzelf 'te testen' was de dood van zijn mentor Nikolai Rubinstein. Met zijn **Pianotrio in a op. 50** wilde de componist een kamermuzikaal monument oprichten voor deze conservatoriumdirecteur aan wiens herinnering hij het werk ook opdroeg. En monumentaal werd het. Hoewel het werk slechts twee delen bevat, neemt het zo'n vijftig minuten in beslag. Het eerste deel is een even onstuimige als meeslepende elegie en een vrije sonatevorm en het tweede deel vormt het ware zwaartepunt van het trio. Een thema dat zo aan de door Rubinstein geliefde Russische volksmuziek ontleend had kunnen zijn, is de aanleiding voor twaalf variaties, waarvan de

laatste door velen als een apart derde deel beschouwd wordt omdat Tsjaikovski het hele variatietraject nog eens dunnetjes over lijkt te doen voordat het werk wegsterft in een coda dat het eerste deel nog even in herinnering roept.

Ondanks de lengte werd het werk direct een groot succes. En meer dan dat. Het werk legde de basis voor een krachtige Russische pianotrio-traditie en inspireerde vele Russische componisten na Tsjaikovski om ook een trio te schrijven.

Paul Janssen